

דיבורים על 'שפת האמת' למועדי השנה

חלק א'

הרב בן ציון רמון

הקדמה קצרה

הרב יהודה אריה ליב, בעל השפת אמת, נולד בשנת תר"ז, לאביו, הרב אברהם מרדכי אלטר, בנו של האדמו"ר הראשון מגור, הרב יצחק מאיר אלטר [בעל חידושי הרי"ם]. כל ילדיו [12] של האדמו"ר מגור הראשון מתו בצעירותם, והיחיד שזכה להקים משפחה הוא הרב אברהם מרדכי, אלא שאף הוא סבל מחוליים רבים, וכמה שנים לאחר לידת בנו נסתלק לישיבה של מעלה. אריה ליב הצעיר גדל בבית סבו הגדול - הרב יצחק מאיר, הודרך על ידו בגדילתו בתורה וביראת שמים, וספג ממנו רבות. לאחר הסתלקות הסבא, פנו החסידים אל הנכד שיקבל עליו את עול האדמו"רות, אולם הוא סירב וקיבל עם יתר החסידים את הרב חנוך העניך הכהן מאלכסנדר, שהיה מבחירי החסידים של הסבא, חידושי הרי"ם. רק כעבור כמה שנים [תר"ל], כשגם האדמו"ר מאלכסנדר הסתלק, והחסידים שבו והפצירו בו מאד שיקבל עליו את עול הנשיאות נעתר להם, אך גם אז סירב לשבת בראש השולחן והיה יושב באמצעו. מאז זכה להנהיג את חסידות גור במשך כשלושה וחצי עשורים, והפך אותה לאחת החסידיות הגדולות והחשובות בפולין.

לאורך כל שנות הנהגתו ערך השפת אמת שולחנות [טיש] לחסידיו הרבים, ובהם נאמרו דברי תורתו ומאמרי חסידות קצרים ועמוקים. במוצאי שבת היה האדמו"ר מסכם את הדברים בכתב יד קדשו ובתמציתיות רבה, ולאחר פטירתו יצאו הדברים בספר. הספר בנוי על פרשות השבוע, שבכל שבת מביאים מאמריו לאורך השנים החל משנת תרל"א ועד ראשית שנת תרס"ה. המשפט האחרון שכתב, כמה שבועות לפני פטירתו, היה הפסוק ממשלי "שפת אמת תכון לעד", ועל שם זה נקרא ספרו 'שפת אמת' והוא אף הוא מכונה פעמים רבות על שם ספרו 'שפת אמת'.

להבנתי הדלה, דברי השפת אמת נאמרו על פי דרכה של החסידות ויש בהם עומק גדול. הוא מחבר ושט בדבריו מהכלל אל הפרט ומהיחיד לחברה, מהעבר להווה ומההווה לעתיד, מסוגיות רוחניות כבדות לעולם הנפש ומורכביותו, הכל מתחבר ומשלים. השבת חביבה עליו עד מאד ומהווה יסוד מרכזי בתורתו, כמו גם הצדיק שבבחינת שבת שבנפשות. כלל ישראל מוערף על ידו והוא לא יכול לסבול שום הנמכה והקטנה שלהם, וכל עין רעה תדחה על הסף.

בשנה האחרונה זכיתי ללמוד עם שיעור ב' בישיבה מתורת השפת אמת על התורה. ב"ה מדי שבוע, לאחר השיעור, השתדלתי לעלות על הכתב בצורת מאמר קצר את תמצית הדברים ואף לשתף אחרים בדברים. לקראת הוצאת החוברת הישיבתית 'הכי איתמר', הציעו חברים להכניס כמה מאמרים לתוך החוברת ונעניתי להם בשמחה. מצורפים כאן מאמרים על מועדי השנה במחצית הראשונה של השנה, החל מראש השנה ועד פסח.

אני נהנה מאד מתורתו [פעמים רבות ניתן לומר מתמוגג] ומוצא בה הארות חשובות לעבודת ה' ולחיים בכלל. והרבה פעמים, הם מייצרים לי מבט חדש ועמוק על הפרשה וסידרה או על המועד והזמן. מזמין גם אתכם לבוא וליהנות "טעמו וראו כי טוב ה'".

ראש השנה - ההסתרות במציאות

כמדומני, שלרבים מאיתנו יצא לעבור בחיים תקופות, שפתאום מרגישים בהם חוסר בטחון וחוסר וודאות בדברים שהיו ברורים וודאיים. זה יכול להיות ביחס לעצמנו, הבטחון עצמי שלנו וראיית התכונות החיוביות שבנו, וזה יכול להיות ביחס לקדוש ברוך הוא, הוודאות בקיומו ומציאותו.

התחושה עלולה להיות לא פשוטה. אדם אומר לעצמו - הרי כבר הייתה לי וודאות ובהירות, לאן הם נעלמו פתאום, היכן הם מסתתרים. והשאלה באמת, מה עושים בזמני ההסתרות ומה תפקידם בחיים?

ננסה לגעת בשאלה זו, דרך בירור שעורך השפת אמת ביחס לראש השנה ועשרת ימי תשובה. בראש השנה אנו מקריבים **עשרה** קורבנות (שבעה כבשים, פר ואיל לעולה ושעיר לחטאת), וכן בראש השנה מתחילים **עשרת** ימי תשובה.

חז"ל מקשרים את עניין ה'עשרה' לעשרה מאמרות שבהם נברא העולם, וכן לעשרת הדיברות שניתנו בסיני. חידושי הרי"ם הוסיף לסדרה גם את עשרת המכות והניסים שנעשו במצרים. אם כן, יש לנו שלישיה של עשרה: מאמרות, מכות ודברות,

מה עניינה של שלישיה זו?

השפת אמת מסביר ששלישיה זו מתארת איזה שהוא תהליך בסיסי, המובנה במציאות. ראשיתו של התהליך היא בבריאת העולם בעשרה מאמרות (ויאמר אלוקים וכו'). בשלב הזה, החיות הפנימית של כל המציאות היא הרצון והדיבור האלוקי, אבל הדבר הזה הוא פנימי ולא גלוי. בשלב השני, הרשעים מנצלים את המצב להתכחש למציאות ה', וישראל נשלחים למצרים, להיות בתוך הסתרה והכחשה זו. תפקיד ישראל להחזיק באמונה למרות כל המצב הזה, הביטוי של האמונה בא על ידי צעקה וזעקה, שרוצים לחזור אליו ולהתקרב, אפילו שלא יודעים את הדרך. בשלב השלישי, זוכים להתגלות פנים בפנים. לא רק שהחיות הפנימית של המציאות היא ה', אלא שגם אנחנו מודעים ורואים את הדבר בגלוי - מתן תורה.

במילים אחרות, צריך להפוך את העשרה מאמרות לעשרת הדברות. מאמר ה' הוא החיות הפנימית של המציאות, אבל צריך שהוא יהיה 'דיבור', מה שמנהיג ומוביל אותה ("דבר אחד לדור" = מנהיג אחד), שיש מי ששומע אותו ופועל על פיו. הדרך לזה עוברת דרך עשרת המכות והניסים שהיו במצרים. על ידי הצעקה והאמונה החזקה של ישראל, זוכים שבאים מכות, וכל מכה שוברת הסתר אחד, ומגלה בניסיות שלה את החיות האמתית הפנימית.

ניתן לראות מעין מקבילה לתהליך זה, גם בקשר שבין איש ואשה. בראשית הבריאה האדם ואשתו מחוברים לגמרי, אבל רק בגבם. לאחר מכן מגיע השלב של התרדמה, המאפשרת נסירה והפרדה בין האיש והאשה. בשלב השלישי אפשר לשוב להתחבר, והפעם בקשר גלוי של פנים בפנים.

בחזרה לשפת אמת. ביטוי לתהליך זה אנחנו נותנים כל שנה ושנה בראש של השנה. זה בא לידי ביטוי בסדר התקיעות שלנו: תקיעה, תרועה, תקיעה. **השלב הראשון - תקיעה**, קול פשוט חלק - מבטאת את הדבקות בשורש

העליון, **השלב השני - תרועה**, קול שבור, גניחה ובכייה, מבטאת את סיבוך העבירות ובלבול הדעת, לצעוק אל ה' ולחזור אליו למרות ההסתרה. **השלב השלישי - תקיעה האחרונה**, שוב קול פשוט וחלק, ההתגלות שאחרי, לחזור ולהידבק בו ביתר שאת.

גם סדר התפילה שתיקנו לנו חז"ל ביום זה בנוי על שלישייה זו. **מלכויות**- ה' מלך של כל הבריאה בצורה פנימית. **זכרונות**- בעת הצרה וההסתרה, נזכרים לפנינו על ידי הצעקה והמשך האמונה (ואולי גם מצדנו, לדבוק בזכרון של החיות האלוקית אפילו שהיא נעלמת). **שופרות**- ההתגלות הגדולה של קול ה' במעמד הר סיני ומתן תורה.

התורה קראה ליום- "יום תרועה". הרבה מהעבודה שלנו בחיים היא להיות במצבי השברים וההסתרה, להתחזק בהם באמונה ובחיבור אל ה', לצעוק אליו אפילו כשלא רואים את הדרך בדיוק. לאמונה במצבים אלו יש כח וקירבה מיוחדים, שמתוכם, בעזרת ה', מגיעים לקול הפשוט שלאחריה - בהירות וודאות פשוטה של האמת.

שבת תשובה - תשובה ויודוי מאהבה

בכל מעשה שאנו עושים יש את העשייה הטכנית שבו, ויש את המניע שדוחף אותנו לעשייה. לפעמים אנו מודעים למניעים שלנו, ולפעמים אנו אפילו לא מודעים להם, אבל הם קיימים. האם יש השלכה מהם המניעים, או שהקובע הוא בעיקר מה המעשה בפועל, מה שנקרא 'מבחן התוצאה'.
שאלה זו מלווה את החיים בכללותם, אולם היא נוגעת גם לסוגיית התשובה.

הגמרא ביומא [פו ע"ב] מבחינה בין העושה תשובה מיראה ובין העושה אותה מאהבה. הראשון זוכה שזדונותיו נהפכות לשגגות, אבל השני זוכה עוד הרבה יותר, זדונותיו נהפכות לזכויות. מדוע כל כך משנה המניע, הרי בסוף שניהם עשו תשובה? ובכלל, מהי תשובה מיראה ומהי תשובה מאהבה?

השפת אמת [תרמ"ד], באחד מהסבריו, מסביר שתשובה מיראה זהו אדם שהתעורר, מפני שהוא ירא מעוצמת הקלקולים הגדולים שנעשו על ידי החטאים, ומחמת זה הוא מתחרט מאד על מעשיו. החרטה מקלישה את הקשר שבין החטא לאדם, וכתוצאה מזה גם נקלש הפגם שהחטא פעל.

בתשובה באהבה, לעומתה, מה שמניע את האדם זה האהבה והחיבור למעשים הטובים. האדם מגיע להכרה שהטוב פועל תיקון בכל העולמות. הוא מתוודע לכך, שהאדם עם כל קטנותו **יכול במעשיו הטובים לגרום נחת רוח למעלה**, לאין סוף ברוך הוא. ההכרה הזאת ממלאת אותו **התפעלות** מרובה מעשיית המצוות והתורה. מתוך ההתפעלות מהטוב באה החרטה על החטאים, כיוון שהאדם מזהה שהחטאים חוסמים אותו מלהידבק לגמרי בתורה ובמצוות, מתחרט עליהם ומנסה לעוזבם.

בתשובה כזו, כל מעשה טוב וכל מצווה שהאדם כבר עשה, או כל תורה שהוא כבר למד, מקבלים משמעות יקרה ומשמחת עבורו. מחדש השפת אמת, שכיוון שהאדם מוקיר ושמח במעשיו וחלקיו הטובים-זכויותיו, אז גם בשמים מוקירים אותם ופעולתם גדלה, **שזהו אחד מכללי ההנהגה האלוקית של העולם שהיא פועלת על פי רצון האדם**. המניע לתהליך הוא לא רק 'מניע', אלא הוא הרצון והיחס שלו לדברים, ולכך יש משמעות רבה.

בגמרא בערכין [ח ע"ב] מובאות שתי דעות מה עושה הקב"ה עם העוונות, דעה אחת שהקב"ה נושא אותם ודעה שניה שהקב"ה כובש אותם. השפת אמת מקשר את זה לשני סוגי התשובה שהסברנו. בתשובה מיראה, שנקלש הפגם של העוון החטא נעשה קל, וכביכול הקב"ה **נשא** את כף המאזניים של העבירות למעלה. בתשובה מאהבה, התעלו זכויותיו והוגדל משקלם, וכביכול הקב"ה **כבש** את החטאים בתוך כף המאזניים של הזכויות והגדיל משקלה. כיוון שהחטאים הם אלו שהביאו לתשובה מאהבה ולהגדלת הזכויות, ניתן לומר שזדונות נהפכות לזכויות.

לאור הדברים ניתן לדבר גם על שני סוגי וידוי:

יש וידוי שעיקרו הוא ההודאה באחריות על המעשים הרעים שעשה והתוצאות הקשות שלהם וחרטה על כך- תשובה מיראה.

ויש וידוי, שעיקרו שמתוך החיבור של האדם אל הטוב ושאיפת הטוב שבו, הוא מזהה ומכיר שכל מעשיו הרעים הם רק 'החטאות' שלו ואינם הוא עצמו, והוא מתוודה ומוציא אותם החוצה ממנו - תשובה מאהבה.

הושענא רבה - דורות של ערבה

אחד הדברים המטרידים את האדם, זה כאשר הוא מוצא את עצמו עושה את המצוות כמעשים טכניים 'מצוות אנשים מלומדה', בלי הרגשת חיות פנימית בתוכם. כמובן הוא יודע שהכי טוב אם הוא היה עושה אותם בחיות ומלאות, אבל מה לעשות שאינו מצליח? האם יש טעם להמשיך בכך? האם זה שווה משהו, ומה כדאי לעשות במצב הזה?

ננסה לגעת בעניין דרך ענייני הושענא רבה. אחד הדברים המיוחדים בהושענא רבה הוא, שבשלב מסוים אנו מניחים את ארבעת המינים בצד, ולוקחים ביד חמש ערבות לבד ואיתן מתפללים.

מה מקור הדברים?

בגמרא סוכה [מג - מד] מתברר, שהלכה למשה מסיני לימדה: שבבית המקדש יטלו ערבה כל יום, מלבד הערבה שבארבעת המינים. שליחי בית הדין היו מביאים ערבות וזוקפים אותם בצד המזבח, ולאחר מכן היו באים העם ונוטלים ערבה ומגביהים אותה. נביאים אחרונים הנהיגו, שיטלו ערבה גם ב'גבולין' מחוץ למקדש, ולאחר מכן חובטים אותה בקרקע וכו' ותקנו לעשות את זה ביום השביעי, הוא הושענא רבה.

וצריך להבין, מה זכתה הערבה שיש לה מעמד עצמאי, שנוטלים אותה בפני עצמה מלבד הערבה שבלולב. השאלה מתחזקת אחרי שלומדים את המדרש [ויקרא רבא ל], המקביל את ארבעת המינים לעם ישראל. הערבה אין בה טעם וריח והיא מקבילה לישראל שיש בהם כאלה שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ותמוה יותר, מדוע דווקא את הערבה יש לנוטלה בפני עצמה?

השפת אמת [תרס"ה, 'בעניין'] מסביר שלקחת ערבה בפני עצמה מקבילה לדורות בעם ישראל, שכל הדור הוא בבחינת ערבה. ומדגיש שאין הכוונה

שאנשים או דורות בישראל כלל לא לומדים תורה ולא מקיימים מצוות, אלא מצב שגם שעושים את התורה והמצוות- עושים אותם בלי להידבק בפנימיות של הדברים, מצוות אנשים מלומדה (כביכול התורה והמצוות עצמם הם בלי טעם וריח). מאז חורבן הבית, אין מלוכה ואין נבואה, וכל השראת שכינה חסרה מאד, וממילא גם לימוד התורה ועשיית המצוות חסרים ואינם יכולים להיות בחיות כראוי.

מה הפתרון ל'דורות של ערבה'?

אז קודם כל, יש מדרש נוסף המתייחס לצורתה של הערבה ומדמה אותה לפה. הערבה אולי אין בה טעם וריח, אין בה תורה ומצוות, אבל כוחה הוא בפיה, בתפילות שהיא מתפללת, שהם יכולות לעלות למעלה ולהתקבל, 'פנה אל תפילת הערער'.

אבל יתירה מזו, כשם שבארבעת המינים אומר המדרש: לקשור יחד את כל החלקים בעם והם מכפרים אלו על אלו, כך גם בדורות, כל הדורות יכולים להצטרף לבניין אחד, והדורות השונים מסייעים אלו לאלו. ולפי זה, ההלכה שלימדה שבזמן המקדש יקחו כל יום ערבות בפני עצמן, היינו להכין הארות ולהתפלל על אותם 'דורות של ערבה', שיזכו גם הם. התנאי לכך הוא שגם הדורות שאין בהם את ההארה של המקדש - ב'גבולין', ימשיכו לנהוג את המנהג של אבותיהם, אפילו שהם לא מרגישים ולא חיים את הפנימיות, וביעו בזה את הרצון להידמות לאבותיהם. התנאי השני הוא שהערבה תהיה 'ערבי נחל', הגדלה במקום נמוך, מכירה את מקומה ומתבטלת אל שאר המינים, ולא תהיה 'צפצפה שבהרים', החושבת שהיא על ההר, שנמצאת במקום טוב, וממילא לא מקבלת מאחרים ופסולה לארבעת המינים.

שילוב הדברים: תפילה, ענווה והרצון להידמות לאבות המתבטא בהמשכת המעשים, יביא בעזרת ה' לפתיחת המעיינות הפנימיים אף ב'דורות ערבה' חסרים אלו.

נר חנוכה - איסוף כוחות בדרך החוצה

האם יש משמעות למשפחה בה נולדנו? לבית בו אנו גרים? טוב, ברור שיש לזה משמעות עצומה, אבל השאלה האם מבחינת עבודת ה' והמצוות המוטלות עלינו יש לדבר השלכות ומשמעות.

במצוות נר חנוכה מצאנו הלכה מיוחדת "מצוות חנוכה - נר איש וביתו". היינו, שהמצווה הבסיסית בחנוכה היא שאדם ידליק נר אחד עבור כל אנשי ביתו, והם יוצאים בזה ידי חובה. הדבר תמוה, וכי יש עוד מצוות שמספיק שאבי המשפחה יעשה ובוזה יצאו ידי חובה כל המשפחה, נניח שהאבא ישב בסוכה או יטול לולב ויפטור בזה את יתר בני הבית?

אומנם מצאנו, שמספיקה מזוזה אחת בבית וכן די שהאמא מדליקה נרות שבת, אולם השפת אמת מבדיל בין הדברים. במזוזה ונר שבת עיקר הענין הוא **התוצאה**, צריך שיהיה בפתח הבית מזוזה או שהבית יהיה מואר, וממילא מובן שכאשר התוצאה הושגה כבר התקיימה המצווה. לעומת זאת, בנר חנוכה המצווה היא **הפעולה** להדליק נר, ומדוע יספיק שמישהו אחר יעשה את זה. הראיה לכך שבנר חנוכה אם מדליק אותו חרש או שוטה לא תתקיים המצווה, לעומת נר שבת, שגם אם ידליק אותו מי שאינו בר חיוב (לפחות לשיטת הרמב"ם והשו"ע) התקיימה המצווה.

אומר השפת אמת "ויש לאמר כי בהתאסף כל כחות האדם ובני ביתו השייכין אליו, יוכל לקיים המצות בשלימות יותר". זאת אומרת, יש שייכות בין בני משפחה הגרים יחד. לא לחינם אדם מתחתן עם אישה מסוימת, ולא סתם במקרה ילד נולד למשפחה מסוימת או גר איתם בבית, בעומק יש משהו משותף ביניהם, וכשמשלבים יחד את הכוחות מקבלים עוצמה רבה יותר.

כביכול ניתן לומר, יש מצווה שמצווה על היחיד, כדוגמת תפילין, יש מצווה שמצווה על כלל הציבור, כדוגמת העמדת מלך, ויש מצווה שמצווה על בני הבית, כדוגמת נר חנוכה.

מדוע דווקא בחנוכה?

מסביר השפת אמת, **מצוות נר חנוכה עניינה להאיר את האור בחוץ, במקום החושך**. רעיון זה בא לידי ביטוי גם בזמן-אנו מדליקים בלילה, בסוף החודש,

בחורף בזמן שהלילות הכי ארוכים בשנה, גם במקום-מדליקים בחוץ, ברחובות החשוכים (נדמיין אזור בלי תאורת רחוב), וגם באנשים- המאבק הוא מול היוונים, המכונים בחז"ל 'חושך', שהחשיכו עיניהם של ישראל.

לצורך הארה במקום החושך, אדם זקוק לאסוף אתו את כל הכוחות ואת כל השייכים עמו, וביחד יוכלו להאיר את החוץ, בנוסף לכך לפני שיוצאים ראוי לוודא קודם, שכל כוחותיך הפנימיים נמצאים אתך ולא נאבדו בדרך.

עיקרון זה ניתן לראות גם בעת הירידה לגלות מצרים. יעקב ובניו מקבלים על עצמם במסירות נפש את הירידה, כצורך להאיר גם בתוך החושך המצרי, ולצורך זה יעקב אוסף אתו את כל כוחותיו "וַיֵּאָלֶה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בְּאוֹ" (בראשית 46:26)

ואולי זה אפילו סמל לכל עבודת ה' בעולם. הנשמה יורדת לעולם, להאיר במקום המכוסה והמסתיר, והיא לוקחת איתה את כל כוחות הנפש, הכישרונות ואברי הגוף שלה, ועושה איתם מצוות ומעשים ראויים, ובוזה היא מאירה את אור התורה בעולם הגשמי, החשוך.

כל זה הוא הדין הבסיסי של המצווה, אבל בחנוכה יש גם מהדרין ומהדרין מן המהדרין, ואמנם למנהג הספרדים כל בני הבית יוצאים בהדלקה אחת, אבל למנהג האשכנזים הרי נר לכל אחד ואחד?

מסביר השפת אמת, זו מדרגה עוד יותר עליונה, "לתקן כל פרט ופרט מהתלויים בו". היינו, שבעל הבית משלב את כל בני הבית יחד, ומדייק לכל אחד התפקיד המתאים לו בתוך האורגן הזה.

ומסיים השפת אמת "ואנחנו הלואי שנוכה לתקן בכלל" הלואי...

פורים - מסודות המהפך...

הסיפור של פורים מוכר וידוע, הייתה גזירה קשה מאד על עם ישראל ולבסוף 'ונהפוך הוא', המן נתלה במקום מרדכי, והיהודים שולטים בשונאים שלהם, אך השאלה האם אנחנו יכולים להצביע על נקודת המהפך - מהי ומה חולל אותה?

לצורך זה, יש להתבונן בפרק ד', בו אנחנו פוגשים את התנהלות מרדכי לאחר שהתוודע לגזירה הקשה. בשלב הראשון, אנו מוצאים התעוררות וזעקה של מרדכי ושל שאר היהודים, בשלב השני, בעזרת הבטחון שלו בגאולה ואמונת ההשגחה בהתרחשויות, הוא מצליח לגייס גם את אסתר למהלך.

אסתר המגויסת מתווה תכנית פעולה "לך פְּנוּס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן וְצוּמוּ עָלַי וְאַל תֹּאכְלוּ וְאַל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לִילָה וַיּוֹם גַּם אֲנִי וְנִעַרְתִּי אֲצוּם כִּן וַיִּכְּן אָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כָדַת וְכֹאֲשֶׁר אֲבַדְתִּי אֲבַדְתִּי". שלושה מרכיבים לתכנית: התאספות היהודים יחד, צום שלושה ימים ופעולה מעשית אל מול המלך.

מה עניינם של שני המרכיבים הרוחניים בתכנית?

להבנת העניין מחזיר אותנו השפת אמת [תרל"ז, תרנ"ג] להבנת הגורמים לגזירה. הגמרא במסכת מגילה מתארת דו שיח בין תלמידי רשב"י לרבם. התלמידים שואלים מדוע נתחייבו כליה רשב"י מחזיר את השאלה אליהם ותשובתם "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע"¹.

אסתר ומרדכי הבינו שהבעיה הייתה בהשתתפות היהודים "הנמצאים בשושן" במשתה, ואם כן גם התיקון יבוא על ידם. ההנאה מהמשתה של הרשע מבטאת מצב, שהאוכל והשתייה הצליחו להעביר אותך על דעתך ואמונתך, ולכן התיקון הראשון הוא **בהתגברות על השעבוד לאוכל ולחומריות**, בצום שלושה ימים, דווקא מתוך האמונה שלך.

למעלה מזה, לאכול ולשתות עם מישהו זה יוצר קירבה ואחדות, כשעם ישראל אוכל במשתה של אחשוורוש הוא מתחבר ומתערב עם הגויים. מחדש השפת אמת, **שההתערבות עם הגויים היא עצמה גורמת חוסר אחדות ופירוד פנימיים**. הדבר בא לידי ביטוי בהגדרתו של המן "יִשְׁנֹנוּ עִם אֶחָד מִפְּנֵיךָ וּמִפְּנֵיךָ

1. אמנם, רשב"י דוחה אותם א"כ מדוע הגזירה על כולם ומסביר בגלל שהשתחוו לצלם, אבל כבר הסביר המהר"ל שגם רשב"י מודה שהסיבה שבגללה בפועל נגזר הוא ההשתתפות בסעודה אלא שטען שהיא יושבת על בעיה יותר כללית של השתחוות לצלם שהתגלתה אצל אנשי שושן בזה שנתנו כבוד ומקום למלכות פרס הכופרת במלכות ה'.

בין הַעֲמִים", הפירוד הזה הוא השאיפה של המן, וזה גם המקום שהוא יכול להצליח לרדוף אותם ולפגוע בהם.

אסתר ומרדכי מבינים שהתיקון הוא "לך כנוס את כל היהודים", וכן בהמשך "נקהלו היהודים ועמוד על נפשם". הם הבינו, ששובבה ההשגחה את שנאת הגויים וגזרתם, כדי שנפרד מהם ונוכל לחזור ולהתכנס ולהתאחד בתוכנו פנימה, וממילא גם תתבטל הגזרה וגם יהיה בנו הכח לעמוד מול עמלק.

הפלא הגדול, שכבר בשעת המשתה שבו נפלנו, הכינה ההשגחה את הרפואה וההצלה ונהרגה ושתי. הרעיון הוא, שכיוון שחזרו בני ישראל בתשובה שלמה מאהבה, הרי זדונות נהפכות לזכויות והמשתה עצמו כביכול משמש לתיקון ולרפואה. ("אבוא אל המלך אשר לא כדת" - בסופו של דבר, התקרבו אל מלכו של עולם, על ידי מעשה 'שלא כדת')

מרדכי ואסתר, שהבינו את סוד המהפך, הנציחו אותו גם לדורות. הם קבעו לנו את המשתה (ששימש למכשול ולתיקון) לעשות אותו בקדושה וטהרה, ולהראות איך הוא לא מעביר אותנו על דעתנו אלא אדרבה מקרב אותנו לבוראנו (ואולי תענית אסתר שלפני פורים מתזכרת אותנו מי משועבד למי). והמרכיב השני הוא האחדות, אנו קוראים את המגילה לכתחילה בעשרה, ואנו שולחים מנות ונותנים מתנות לאביונים דווקא בחג הזה, להדגיש את האחדות הפנימית שלנו, שהיא סוד הכח שלנו נגד העמלקיות!

שביעי של פסח - כשיוצאים מן המיצר...

בליל הסדר אנו חוגגים את יציאת מצרים, ואילו בשביעי של פסח אנחנו מציינים את קריעת ים סוף. אחת השאלות המטרידות שעולות לי כל שנה כשמגיע שביעי של פסח, היא מה הצורך במפגש הנוסף עם מצרים על ים סוף? פשטי הפסוקים מראים שהכל היה יוזמה אלוקית, הוא החזיר את בני ישראל אחורנית והוא חזק את לב פרעה שירדוף אחריהם, לשם מה?! גם אם נאמר, שרצה הקב"ה להרוג את המצרים, הוא היה יכול לעשות זאת במצרים עצמה במכת בכורות, ומדוע לחכות שנצא ואז ליזום סיבוב נוסף?

השפת אמת מתמודד עם שאלה זו בדרכים שונות, באחת מהן הוא מבאר "שיש ב' מיני העלמות והסתרות: אחד מצד עובי הגשמיות והסתר החשכות של סיטרא אחרא. ויש מצד עומק הקדושה שאין יכולין להשיג" [שבת הגדול תרל"ז ד"ה שבת, ופסח תרל"ז ד"ה עניין]

היינו השגת האמת והאלוקות בעולם כרוכה בהתמודדות כפולה: גם עם כל מיני מסתירים המכסים ומעלימים אותה וגם עם העובדה שהיא עמוקה ורחוקה מאד.

כשיש לאדם צרה ומצוקה חומרית אין לו יכולת להיפגש עם העולם הרוחני. כשעם ישראל משועבד ומעונה במצרים הוא חסום מהכרות רוחניות, ק"ו כשהתרבות המשעבדת אותו היא תרבות חומרית עוצמתית, המסמאת את עיני הרוח.

היציאה ממצרים היא גם יציאה פיזית וגם יציאה מהמיצרים החוסמים ומסתירים את אור האמת, אבל עדיין עולם הרוח עמוק ונסתר מאד, ונדרשת התגלות נוספת. **קריעת ים סוף** מיועדת להתגלות השניה, השגחת ה' המופלאה הקורעת את הטבע, חושפת לעם ישראל עוד טפח מעולם הרוח, חירותו ומעלתו.

נראה שהדבר בא לידי ביטוי ביכולתם של ישראל לומר אז שירה, שזהו אחד ההבדלים הבולטים מיציאת מצרים, שלא זכו לומר שירה, ורק על הים הגיעו למעלה עליונה זו. בלשון חז"ל 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי' [מכילתא שמות טו ב].

כשמעמיקים בעניין עולה, כי יציאת מצרים היא שאפשרה את השלב הבא של קריעת הים והשירה, וכל עוד היינו משועבדים ונמצאים במיצר, גם ביטול הטבע כביכול לא היה עוזר לנו להשיג את ההשגה העליונה. מאידך, קריעת הים והשירה הם הנותנים את המשמעות האמתית של יציאת מצריים, כל הגאולה היא הכנה לעבודת ה'.

מחדש השפת אמת עוד, שאותו הזמן של היציאה מהמיצר והתגברות על ההעלם הראשון, יש בו מסוגלות ועת רצון לקפיצה והתחדשות גם בהעלם

הכי אתמר ז | דיבורים על 'שפת האמת' למועדי השנה חלק א'
הרב בן ציון רמון

השני. רמוזים הדברים בדברי חז"ל על המעלה 'לסמוך גאולה לתפילה', שכאשר יש גאולה זה הזמן לתפילה.

כאשר אדם זכה לישועת ה' וניצל ממיצר, הוא נקרא לראות את אהבת ה' אליו, הגוברת אפילו על חוקי הטבע ולהתמלאות רצון וחשק להשיב אהבה אליו להסכים לוותר על הטבע למענו. שאדם עושה כך, הוא זוכה ממילא שיפתח לו גם מה שלמעלה מהטבע.

'מן המיצר קראתי יה' ביציאת מצרים 'ענני במרחב יה' בקריעת ים סוף. לא רק לצאת מכל המחסומים והמסתירים אלא להגיע למרחבים חדשים ועמוקים של הכרות, כשם שזכו ישראל בשירת הים.